

HORTHY MIKLÓS ÉLETE KÉPEKBEN

(Puedlo Kiadó, h. n. [Budapest], é. n. [2007.] 167 o.)

A XX. századi magyar történelem egyik legismertebb személyisége kétségtelenül Horthy Miklós. Az Osztrák-Magyar Monarchia hajóhadának utolsó parancsnoka, az összeomláskor altengernaggyá kinevezett Horthy Miklós neve és az 1919 és 1944 közötti időszak szinte egyet jelent a legtöbb ember számára. Neve, személye 1945 előtt szinte kivétel nélkül pozitív jelzőkkel volt összekapcsolható, míg 1945 után személyéről csak negatívan „illet” nyilatkozni. A magyarországi ügynevezett „rendszerváltoztatás” (1990) után kezdődött meg személyének, huszonöt éves államfői tevékenységének, de részben haditengerészi teljesítményének is objektívabb értékelése. Voltak – és vannak – olyanok, akik személyében a „nagy államférfit” vélik felfedezni, míg mások egy „félfeudális rendszer” emblematisztikus figurájának tartják még napjainkban is.

Alapos, életútját a maga teljességében feltáró, személyét és működését a „sine ira et studio” elv alapján értékelő biográfia még nem született ez idáig róla. A megjelent publikációk általában alaposabb elemzés nélkül tekintik át életútját, vitatják pályafutásának egyes állomásait – 1919-es szerepvállalása, második világháborús felelősségének kérdése, a magyarországi zsidóság 1944-es deportálása idején játszott szerepe, stb. –, illetve rajzolni róla hitelesnek remélt képet.

Az ez idáig közreadott munkák – így 1991-ben Magyarországon is megjelent emlékirata (*Horthy Miklós: Emlékirataim. Európa Könyvkiadó – História, Budapest, 1990.*) – viszont kétségtelenül egy Horthy-életraaj elkészítésének szükségességére hívják fel a figyelmet, de egyben azt is jelzik, hogy a néhai kormányzó majdani biográfusa számos – részben vagy egészenben jól hasznosítható – publikációra támaszkodhat majdani műve elkészítéséhez.

Ha nem is lesz „alappmű”, de feltétlenül hasznosítandó a fentebb jelzett munkához B. Kalavszky Györgyi és Illésfalvi Péter közelmúltban megjelent kötete. A két kitűnő muzeológus – a Hadtörténelmi Múzeum Fotógyűjteményének egykori és jelenlegi vezetője – nem

kevesebbre vállalkozott, mint arra, hogy a XX. századi történelmi források sorában egyre fontosabb szerephez jutó/jutott fényképek segítségével mutassa be vitéz nagybányai Horthy Miklós, Magyarország néhai kormányzója életútját. A szerzők természetesen az életút egyes korszakainak bemutatásához felhasznált különböző feldolgozások segítségével egyben meg is rajzolták a „saját” Horthy portréjukat.

Ha azt kellene (csak) minősíteni, akkor azt írhatnám, hogy kevesebb kritikával és több megértéssel vannak/voltak az egykori államfő iránt, mint sokan azok közül, akik Horthy Miklósról ez idáig írtak. B. Kalavszky Györgyi és Illésfalvi Péter ilyenek látták az egykori államfőt. S hogy milyen volt valójában? Az ő könyvükből az a fotók segítségével derül ki. A fotók mindig egy adott pillanatot örökítenek meg. Az adott pillanat pedig árulkodó, főleg ha nem beállított felvételtől van szó. Így a felvételekről elének lép a gyermek Horthy Miklós, a cs. és kir. Hadtengerészeti Akadémia növendéke, a fiatal tengerésztiszt, a családapa, az uralkodói szárnysegéd, a Nemzeti Hadsereg fővezére, a Kormányzó, a művészeteket kedvelő ember, a vadászat rajongója, a „védőőrizetbe” került lemondott államfő, a nürnbergi perekben tanúként megjelenő egykori politikus, az emigrációban élő idős ember, a családjának fontos nagypapa.

A közreadott fotók egy része természetesen ismert, más részük reprodukció, de ilyen összegyűjtött, szakszerűen szerkesztett formában még nem kerültek a nyilvánosság elé. Érződik a kötetben, hogy a szerzők azonosulnak a témájukkal, „gondos gazda” módjára bánnak az anyaggal. A Hadtörténelmi Múzeum Fotógyűjteményének képei adják a „törzssanyagot”, míg kiegészítik azt a Magyar Nemzeti Múzeum Fotótárának képei, illetve a fentebb már jelzett reprodukciók, melyek többnyire különböző kiadványokban közölt fotókat jelentenek.

Ahogy azt már fotók dominálta kötetben illik, a szerzők megadják a fotók lelőhelyét (lehetőség szerint a felvételek leltári számát is), ha lehetséges a fénykép készítésének az időpontját, illetve a felvétel készítőjének a

nevét. Néhány esetben azonban, úgy vélem, kissé alaposabban kellett volna ellenőrizni a különböző adatokat, névírásokat, mert előfordulnak kisebb-nagyobb tévedések és bizonyos esetekben különösebb utánajárás nélkül is lehetett volna még néhány személyt az egyes felvételeken azonosítani.

Úgy vélem, a kötet méltatása mellett a legjobb ismereteim szerint kötelességem rámutatni azokra a tévedésekre, elírásokra, amelyek egy új kiadás esetében javítandók lennének, és egyben felhívni ezzel is a figyelmet arra, hogy a Püedlo Kiadó dicséretes hadtörténeti ismeretterjesztő tevékenysége megkívánná az alapos ismeretekkel bíró kiadói szerkesztői munkát; a kiadó nagyobb odafigyeléssel még színvonalasabbá tehetné kiadványait.

S most vegyük sorra a valós – avagy csak vélt? – kisebb tévedéseket, elírásokat, nyomdai „tévesztéseket”!

8. oldal: Horthy István nem végzett „jogi egyetemet,” mivel jogi egyetem nem volt és nincs ma sem. Doktori címet nem szerzett és nem lovas tanár, hanem lovaglótanár volt.

44. oldal: Először azt olvashatjuk, hogy Horthy Miklósnak nem maradtak lovai, később pedig már igen szép méneséről történik említés. Melyik a valószínűbb?

48. oldal: bádoki Soós Károly a Nemzeti Hadsereg vezérkari főnöke volt.

53. oldal: 1920-ban Igmándy-Hegyessy Géza még nem volt a Testőrség parancsnoka, hanem a darabontestőrségé, őrnagyi rangban. A Testőrség élén akkor görgői és toporczyi Görgey György állt, őrnagyi rangban. Mivel a képen Igmándy-Hegyessy Gézaként jelzett személy alezredes, így valószínűsíthető, hogy a fotó 1921. szeptember 1-je után készült mivel mind ő, mind Görgey azon a napon lett alezredes.

56. oldal: Soós Károly 1921-ben még nem a 4. vegyesdandár parancsnoka, hanem a kaposvári katonai körlet parancsnoka, illetve a szerb megszállta területek „visszacsatolásakor” a „déli végek vezénylő tábornoka”.

67. oldal: vitéz nagybányai Horthy István rendfokozata: címzetes lovassági tábornok.

68. oldal: Úgy vélem, az árvalányhajas káplapban „díszelgők” nem levették.

72. oldal: vitéz Somkuthy József Magyarország Kormányzója Katonai Irodájának a főnöke volt és nem a vezetője.

73. oldal: Mi értendő vajon a „vitézi póttavatás” alatt?

75. oldal: A fotón szereplő tábornokok vitéz schöndorni Schönner Odilo altábornagy és vitéz rumwerthi Rapaich Richárd altábornagy.

76. oldal: A fotón vitéz Somkuthy József tábornok, Magyarország Kormányzója Katonai Irodájának a főnöke látható. (A Súlyomváry nyilván elírás.) Az olasz követ Mario Arlotta, rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, az olasz katonai és légügyi attasé pedig Giovanni B. Oxilia vezérkari alezredes.

78. oldal: Itt 1934-ben Hadimúzeum szerepel, míg a 84. oldalon 1937. május 29-ei dátummal a Hadimúzeum megnyitására siet az államfő?

91. oldal: Nem kormányfő, hanem kormányzó a helyes szó.

115. oldalon: Itt és korábban is helyesen Magyarország Kormányzója Katonai Irodájának főnöke és nem vezetője.

118. oldal: Úgy vélem a kormányzó – elmentésben a képaláírással – nem bevonul, hanem a díszszemlét nézi.

121. oldal: vitéz Keresztes-Fischer Lajos az adott időben (1940. szeptember 16.) már tüzérségi tábornok, Magyarország Kormányzója Katonai Irodájának főnöke, főhadsegéd.

124. oldal: Horthy István a letöltött katonai szolgálati ideje után nem lett azonnal tartalékos főhadnagy. Ifjú Horthy Miklós rendkívüli követi és meghatalmazott miniszteri rangban volt Magyarország brazíliai (és nem riói) követe.

126. oldal: A képaláírásnál a két fiú neve felcserélve!

129. oldal: gróf Klebelsberg Kunó nem közoktatási, hanem vallás-és közoktatásügyi miniszter volt az adott időben.

133. oldal: A római katolikus vallású Horthy Istvánné tábori misén vehetett részt. Az istentisztelet a protestánsoké.

140. oldal: Itt is helyesen a Honvéd Vezérkar főnöke.

141. oldal: A Kristóffy-féle távirat ügye kissé leegyszerűsített.

142. oldal: Az un. „előzetes fegyverszüneti egyezmény” 1943. október 10-i időpontja nem helyes. Nem a nyugati szövetségesekkel létrejött 1943. szeptember 9-ei „megállapodásról” van szó?

144. oldal: vitéz tiszabeői Hellebronth Antal nem tábornagy, hanem címzetes tüzérségi tábornok volt.

150. oldal: Itt és máskor is helyesen a Honvéd Vezérkar főnöke a megnevezés.

155. oldal: ifjú Horthy Miklós nem koncentrációs táborból szabadult 1945-ben, hanem német fogságból.

156. oldal: John Fluornoy Montgomery nem nagykövet, hanem követ volt.

Amint arra már utaltam, a részletes – de nem teljes – felsorolás egy esetleges új kiadás vagy utánnyomás pontosításául szolgálhat,

mert hibátlan lehetetlen készíteni, de törekedni rá érdemes! S ha így lesz, akkor figyelni kell arra is, hogy a Rubicon folyóirat nem Rubikon és megfontolandó az is, hogy a nemzeti előnevek, vitézi jelzők egységesen „használtassanak”, azaz vagy mindenkinél, vagy senkinél!

Szakály Sándor

SZAKÁLY SÁNDOR

KATONÁK, CSENDŐRÖK, ELLENÁLLÓK

Örökség. Kaposi Kiskönyvtár 32. Tanulmányok

Sorozatszerkesztők: Papp Árpád, Szijártó István, Szili Ferenc

(Kaposvár Megyei Jogú Város Közgyűlése, Kaposvár, 2007. 114 o.)

A két világháború közötti időszak hadseregének és katonai felső vezetésének legismertebb hazai kutatója, Szakály Sándor, most megjelent legújabb tanulmánykötetében – a rá jellemző precíz szakmaisággal – a katonai elit egy eddig kevésbé feltárt „szegletének” a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás, a katonai attasé szolgálat (1919–1945), valamint a csendőrség vezetőinek és személyi összetételének (1938–1945) elemzését tette közzé a szűkebb pátriája, Kaposvár által kiadott „Kaposi Kiskönyvtár” sorozatban. E három, szorosan összefüggő tanulmányt, egy, a katonai ellenállási mozgalom történetéről szóló összefoglaló egészítette ki. A tanulmánykötet az egykori „somogyi fiú” szakmai tisztelgése szülőföldje, Somogyország, és a történelmet megszeretetté volt tanárai felé.

A szerző tanulmányaiban – széles forrásbázisra és szakirodalomra támaszkodva – a történelem és a szociológia módszertani eszközeit felhasználva a következő kérdésekre kereste a választ: kikből tevődött össze a katonai hírszerzés és elhárítás, valamint a csendőrség vezetői állománya, milyen társadalmi közegekből érkeztek, hogyan alakult katonai végzettségük, szakmai karrierjük, milyen tevékenységet fejtettek ki 1944. október 15-én és végül hogyan alakult életük 1945 után.

A magyar királyi honvédség katonai titkosszolgálatát a vizsgált 1919–1945 közötti időszakban 10 vezető irányította, akik közül a

legismertebbek: Stójtóy Döme, Ruzskey Jenő, Andorka Rezső, Ujszászy István, Kádár Gyula, Zákó András voltak. (A kevésbé ismert vezetők közé tartozott: Böckl József, Hennyey Gusztáv, Vasváry József, Kuthy László.) A vezetők kivétel nélkül a XIX. század utolsó két évtizedében születtek, az akkori határok szerint valamennyien Magyarország területén, és a korban elismert vallásfelekezetek tagjaiként. A családi háttér felvázolásával, elsősorban az apák foglalkozásának és a családok anyagi helyzetének vizsgálatából kiderült, hogy a vezetői állomány a kispolgári és a középrétegek alsó harmadát alkotó családok gyermekeiből került ki, amely családok vagyontalanként, csak a munkából megszerzett jövedelemből éltek és tanították gyermekeiket. A katonatiszti hivatás választása tehát kivétel nélkül a társadalmi hierarchiában történő előrelépést és a nagyobb egzisztenciális biztonságot jelentette számukra. A tisztí kardbojt elnyeréséhez nem volt okvetlenül szükséges a valamely katonai tanintézetben való tanulás, annak elérését a civil iskolák is biztosíthatták, de a katonai akadémiákon megszerzett végzettség nagyobb esélyt biztosított erre. A katonai pályafutás alakulásában sokkal nagyobb szerepet játszott a vezérkari képzettség megszerzése és a vezérkari szolgálat. Ezzel valamennyi vezető rendelkezett: három fő még a Cs. és kir. Hadiiskolában (Bécs), öt a M. kir. Honvéd Hadiakadémián (Budapest) kettő pe-